

HÍRMONDÓ

KARÁCSONY HAVA

Népdal

Karácsonynak éjszakáján,
Jézus születése napján
Ürüljetek, örvendjétek:
A kis Jézus megszületett!

A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja.
Lábaival ringáztatja,
Két kezével ápolgatja.

- Aludj, aludj; én kisdedem;
Aludj, aludj, én kisdedem!
Nem királyné a te dajkád,
Szolgáloból lettem anyád.

Nincs a Jézus ágyán paplan,
Jaj, de fázik az ártatlan!
Takargatja édesanyja
Dirib-darab posztókába.

Nincs a Jézusnak bundája,
Posztóba van bepólyázva.
Elveszött a báránycájja,
Miből lett volna bundája?

Kirje, kirje, kisdedöcske,
Betlehemi hercögöcske,
Azért nekünk jót szöröztél(1),
A pokoltól megmentettél.

A téli napfordulatnak s a vele kapcsolatos újrakezdésnek hiedelem- és szokáskörét az egyház annak idején nem irtotta ki, hanem keresztényesíteni törekedett.

December 6-a, Miklós napja már a középkorban gyermekünnep. A Miklós-napi szokás első hazai előfordulásáról Bod Pétertől értesülhetünk. 1757-ben így írt: "Némely tartományokban a Szülők a gyermekeknek Sz. Miklós éjszakáján ajándékokskákat tesznek el, s azt mondják, hogy Sz. Miklós hozta". Ez a nap azonban ősi gonoszjáró nap is volt. Ebből századunkra csak a krampusz és a gonoszúzó virgács maradt meg. Az igazi gonoszjáró nap Luca napja, december 13-a. Az 1582. évi naptárreform előtt ez volt az év legrövidebb nappala. A legrövidebb naphoz a leghosszabb éjszaka tartozik: az év egyik legboszorkányosabb éjszakája. Úták a boszorkánytól, rontástól a kisgyerekeket, állatokat, fokhagymával keresztelték az ablakokat, seprűt állítottak fel az ajtóba. Általános hit szerint karácsony éjjelén a Luca-székéről ki lehet lesni a boszorkányokat. Készítéséhez Luca napján kellett nekifogni pontos előírás szerint. Luca-napkor a fonóban együtt mulatott a falu egész ifjúsága. Sötétedéskor fehér lepedőben, belisztezt arccal jöttek a legények a lányokat ijesztgetni.

Luca napján kezdték a betlehemezést is.

A karácsony - családi ünnep - december 24-én lámpagyújtás után kezdődött. Egykor faluhelyen nem a feldíszített fenyőfa és a gyertyagyújtás jelentette az ünnep kezdetét. Többfelé szokás volt a mestergerendára függeszteni valami örökzöld növényt. Karácsonyfa állítása a 19. században német területről honosodott úri, majd polgári szokás. Falvainkban századunk 30-as éveitől vált általánossá.

Az ünnep a karácsonyi vacsorával kezdődött. Katolikus vidékeken december 24-én egészen az első csillag feljöttéig böjtöltek. Az ünnepi vacsora is böjtös ételkből állt. Jellegzetes étele a bab, lencse, aztán főtt vagy öntött tészta, végül a gyümölcs, leginkább alma, dió. Mindegyikükhöz hiedelem is fűződik. A bab, lencse pénzt hoz. A tészta, főleg a mákos, szerelmi jósláshoz szolgál. A férges dió betegséget, halált jósol.

Szép szokás volt a karácsonyi alma szétosztása: az apa vagy nagyapa annyi cikkre vágta, ahányan az asztal körül ültek. Amikor a vacsora végén mindenki megette a maga almadarabkáját, a többiekre gondolt. Ha a jövő évben eltévednének, eszükbe jutnak majd családtagjaik, akikkel együtt fogyasztották el az almát, és hazatalálnak. A vacsora morzsáját eltették gyógyszernek. Katolikus helyeken a ház egész népe elment az éjféli misére.

Nagykarácsony napján, december 25-én (Jézus születésének ünnepe) templomba ment a falu népe. Az ünnepi ebéd után a betlehemeseket, regölöket várták. Aztán jöttek a rokonok, szomszédok beszélgetésre, poharazgatásra. A fiatalság pedig délutántól estélig táncolt, de csak csöndesen mulatozva.

December 26-án, Szent István napján a legények felköszöntötték a falu Istvánjait. E nap a regölés is. A reg, regös, regölés kifejezés varázsolást jelent.

Közismert szokás, hogy az óévtől hatalmas lárma, zaj, kolompolás közepette búcsúznak el. Legények és pásztorok csoportjai járták végig a falut, kürtökkel, az állatok nyakából leszedett kolompokkal, fazekakkal, fődökkel. Nagy zajjal kergették el az óévet; régi, gonoszúzó szokások emlékét őrizve.

Bekés, boldog ünnepeket kívánunk!

"Mint nyugdíjas tanár végigjártam az antik világ mondaemlékeit, amiket látva még jobban megerősödött bennem az a kemény hivatástudat, hogy a magyar gyerekeket hazaszeretetre, a szülőföldre való mélységes ragaszkodásra neveljem." - mondja a könyv írója. E negyedik mondatkötete jelzi, hogy híven teljesíti, amit magának megszabott.

"Omló bástyákon hulló csillagok" - már a cím elolvasása után szárnyrakelt a képzelet, hogy kalandozzon a történelemben, és élő, elszántarcú hősökkel népesítse be az egykor büszkén őrtálló, most omló bástyákat. Ezt segítik Czinke Ferenc rajzai is.

A történetek Észak-Magyarország változatosán szép és történelmi emlékekben gazdag tájain játszódnak. Soknak helyszíne a Palócföld (s ezért nekünk külön kedves). Megtudhatjuk, hogy a királylány vándorköveiből hogyan épült a Karancstetőn kápolna; hogyan menekül IV. Béla a Zagyva völgyén...

Az író szerencsés. Neki mesél a nép, és morzsákat gyűjtött régi krónikák lapjairól. De mi is szerencsések vagyunk, mert írásai nyomán a régi kövek lelket kaptak. S a porladó hősök emlékei hazaszeretetre nevelnek, és erősítik kötődésünket a szülőföldre. A könyv elsősorban a fiatalokhoz szól, de kedvvel olvashatják a történelmet szerető felnőttek is.

PÁLYÁZAT

A Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár "Omló bástyákon hulló csillagok" címmel irodalmi-történelmi pályázatot hirdet általános iskolák felső tagozatos tanulói részére. Pályázati lapokhoz, illetve a szükséges könyvhöz /Balogh Béni: Omló bástyákon hulló csillagok/ a városi általános iskolákban, illetve könyvtárunkban juthat hozzá minden érdeklődő.

A pályázat beérkezésének határideje: december 10.

Eredményhirdetés, díjkiosztás: december 20-án 14 órakor lesz intézményünk fenyőünnepélyén.

175 éve született Veres Pálné

Veres Pálné, leánykori neve Beniczky Hermin, 1815. december 13-án született Láziban. Szüleit korán elvesztette, anyai nagyapja jó anyagi feltételek között, de szeretetlen légkörben nevelte fel leánytestvéreivel együtt.

Beniczky Hermin 24 éves korában férjhez ment Veres Pálhoz, Nógrád megye főjegyzőjéhez, s a vanyarci kastély igazi otthonának bizonyult. A házasságból egy leány született, akinek neveltetésére Veres Pálné nagy gondot fordított. Ezeknek az éveknek meghatározó élménye volt férjének, Veres Pálnak barátsága olyan nógrádi reformgondolkodókkal, mint Szontágh Pál, Madách Imre. A barátok körében folytatott beszélgetések Veres Pálné figyelmét a magyar politikai életre, a reformkori küzdelmekre irányították. Már ekkor érlelődött benne a felismerés, hogy a polgárosodó Magyarország küzdelmeiben a nőknek tanulással, ismeretszerzéssel kell részt vállalni.

1848-49 lelkesítő, majd családi tragédiákat is hozó időszakának, s a Habsburg önkényuralom másfél évtize-

dének eltelte után nyílt mód arra, hogy Veres Pálné 1865. október 25-én a Hon című lapban megfogalmazza elképzeléseit.

"Felhívás a nőkhez" c. írásában a leánygyermek szokásos képzése mellett, a felserdült lányok oktatásának bevezetését sürgette, hangsúlyozva, hogy az ész, az isteni szikra mindkét nemnél közös. "Buzdító szót" c. cikkében a nők tudományos műveltségének megteremtése mellett történelmi tudását, s nőtársaival elkezdte a tényleges szervező munkát is.

1867 májusában Pesten a Tigris szállóban 22 lelkes nőtársával megalapította a Nőképző Egyesületet. 1869. október 17-én segítőtársának, gróf Teleki Sándornénak hathatós közreműködésével megnyitotta Magyarország első, magasabb képzést nyújtó leánynevelő intézetét. Veres Pálné az ünnepélyes megnyitóröszvényen az intézmény céljáról a következőket mondta: "... legyen e tanoda hazánkban az ismeretek forrására szomjazó nőknek szerény oázisa." A bécsi és a budapesti kormányzati szervek nem nézték jó szemmel a női egyenjogúsági törekvéseket. Csak 1894-ben ismerte el Eötvös Loránd kultuszminiszter a leánynevelő intézetet négy felső osztálynak és tanítóképzőjének nyilvánossági jogát.

Veres Pálné e küzdelmekben elfáradt, nagy megrázkódtatást jelentett szeretett férjének elvesztése is. Ezért az Országos Nőképző Egyesület gyakorlati tennivalóit örömmel adta át leányának, Rudnay Józsefnének. Életének utolsó éveit, a vanyarci birtokát bérbe adva, leányánál Váchartyanban töltötte. Itt írta meg "Tapasztalati lélektan felnőttek számára" c. könyvét.

1895. szeptember 28-án hunyt el, nem érve meg azt, amiért nőtársaival halhatatlanul sokat küzdött: az egyetemek kapuinak megnyitását a nők előtt.

Veres Pálnét Vanyarcon férje mellé helyezték örök nyugalomra. Sírkövére aranybetűkkel ezeket a szavakat vésték:

"Pihenj nyugodtan. Munkád arany-magvát magyar nők szép lelkében hintetted el."

BEMUTATJUK NÓGRÁDI KÉPESLAPGYŰJTEMÉNYÜNKET

Salgótarján, Zagyvai rampa Révay Sándor kiadása

Rimamurány - Salgótarján vasmű RT. Gyárigazgatói lakás (1930) Csiky fotó

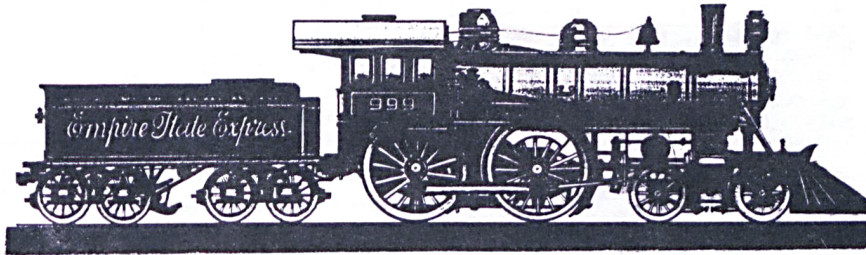
GYEREKEKNEK

SÍNEKEN SEBESEN SUHANVA

! KARÁCSONYI MEGLEPETÉS !

VASÚTMODELL-KIÁLLÍTÁS

1990. december 17. - 1991. január 10-ig az emeleti kiállítótérben. Tíz modellező gyűjteményéből N, TT, H0, LGB vasutak és tartozékaik; figurák, autók, házak, diorámák, katalógusok kerülnek bemutatásra. A helyszínen vásárlási lehetőséget biztosítunk. Könyvtárunk szakkönyvekkel áll az érdeklődők rendelkezésére.

ÜNNEPI PROGRAM

dec. 10. 14.00: Fenyődíszek készítése (Ügyes Kezek)
dec. 20. 14.00: "Kiskarácsony, nagykarácsony..." (Fenyőünnep)

VIDEO-MATINÉ

dec. 5. 15.00: Bors néni (zenés tévéjáték)
dec. 12. 15.00: A dinoszaurusz (amerikai természetfilm)
dec. 19. 15.00: "Szép karácsony" (karácsonyi összeállítás)

GYERMEKKÖNYVHÉT

"Olvaszatok minden nap!" - ez a gyermekkönyvhét jelszava. Programjaink

dec. 3. 14.00: találkozó Balogh Béni íróval
dec. 5. 11.00: B. Horváth István irodalmi műsora
dec. 7. 14.00: Pom-Pom bábegyűttes előadása

REJTVÉNY

	R	M	B	I	M	B	
É		I	Ö	L	I		A
L	K		B	U		N	B
A	A	I			I	I	I

A függőleges nevek hiányzó betűit pótolod, és olvasd össze a beírt betűket!

Beküldési határidő: dec. 20.

A novemberi rejtvény helyes megfejtése: Ahány ház, annyi szokás. Madarat tolláról, embert barátjáról. Új seprő jól seper. Él, mint hal a vízben.

Könyvjutalmat nyertek:

Gombala Roland, Salgótarján, Ybl M. ut 56., Juhász Gabriella, Kodály Zoltán Általános Iskola 4/A osztályos tanuló, Susán Ákos, Salgótarján, Liszt F. ut 23., Vilim Péter, Salgótarján, Alkotmány ut 3., Lóth Tamás, Salgótarján, Korvin O. u. 11.

TUDDOD-E?

Milyen volt Nógrád megye címere?

"- Gazdag hagyományokkal rendelkezünk. A megyei címerek között egyik legkorábbi keletkezésű a nógrádi. Az 1550. LX II. tc. rendelte el a megyei címerek használatát, és - lám - Nógrád megye már 1551-ben megalkotta címerét. A címerképpen páncélos emberalak látható. 1656-ban már az ország címerét ábrázoló pajzsra támaszkodik a bal kezével a páncélos alak. Törést okozott a megyei címerhasználatban 1786., amikor II. József a megyecímereket fölfüggeszti, helyettük az országcímert kell használni, föltüntetve az illető megye nevét. II. József halála után visszaállt a megyék önálló címerhasználatára és ekkor fogalmazták újra Nógrád megye címerét is, tárcsapajzsra helyezve. Ez a címer 1949-ig volt érvényben. Jelenleg a megyének sem címere, sem zászlaja nincsen."

Jelképeink történetisége. Beszélgetés dr. Szvircek Ferencsel. Nógrád. 64. 1989. márc. 15. 5. 1.

BALASSI PÓDIUM

Kaló-Aldobolyi: EGYEDŰL
(Zenés játék Domján Edit emlékére)
PÉCSI ILDIKÓ előadójestje
dec. 7. 20.00

ZENÉS KÖNYVTÁRI HÉTFŐ

"Karácsonyváró dallamok"
Közreműködők: a Liszt Ferenc Kamara-
kórus
Vezényel és összekötőszöveget mond:
Guthy Éva
dec. 10. 16.00

VIDEOMOZI

A National Geographic Társaság video-
film-sorozata (előadóterem)
dec. 6. 17.00: Esőerdők
dec. 13. 17.00: Miss Goodall és a vad
csimpánzok
dec. 20. 17.00: Jeruzsálem a falakon
belül
dec. 27. 17.00: A tűz születése

NÓGRÁDI IDŐSZAKI KIADVÁNYOK

BALASSAGYARMATI HONISMERETI HÍRADÓ
BÁTONYTERENYEI KRÓNKA
CSERHÁT HÍRNÖKE
ÉLŐ BÚCSÚ
HÍRMONDÓ
INFORMÁCIÓ
IPOLYVIDÉKI ERDŐK
MÁG-SZEM
MAGYARNÁNDORI Á.G. HÍRADÓ
MŰZEUMI MOZAIK
NÓGRÁDI LEVELEK
NÓGRÁDI VADÁSZ
ÖTVÖZET
PALÓCFÖLD
PÁSZTÓI HÍRMONDÓ
POLGÁR
SÍKÜVEG
A SZÉCSÉNYI TERMELŐSZÖVETKEZET HÍR-
ADÓJA
SZÉCSÉNYI ÚJSÁG
TARJÁNI ACÉL
TARJÁNI TÜKÖR
ÚJ NÓGRÁD
ÚJ SZÉCSÉNYI SZÓ

A hónap könyve

JAJCZAY JÁNOS: Karácsony a művészet-
ben. Bp. 1973, Corvina Kiadó.

Ez a rendkívül érdekes, sok új ismeret-
retet tartalmazó, gondosan válogat-
ott, művészi képanyagú könyv méltán
aratott sikert.

A karácsony, Krisztus születésének
napja, ez a téli napfordulóhoz közel-
eső ünnep, az európai művészet ked-
velt témája volt évszázadokon ke-
resztül. Botticelli, Piero della
Francesca, Raffaello, Correggio,
Tiziano, Dürer, Brueghel, Greco, Ve-
lázquez és Rembrandt ilyen tárgyú
művei a világ nagy múzeumainak fél-
tett kincsei.

Természetesen nemcsak kiváló művészek
foglalkoztak a nagy esemény emlékének
felidézésével; eldugott kis falvak
oltáraitra nem is juthatott az ő mű-
veikből - viszont kárpótól bennünket

az őszinte, keresetlen, népies báj,
amely az itt megőrződött alkotásokból
sugárzik.

Külön érdekes a szimbólumok nagy szá-
ma. Az utalások és a célzások a régi
idők embere számára teljesen érthető-
ek voltak, manapság azonban, amikor a
vallás már nem játszik főszerepet az
emberek gondolkodásában, nagyon keve-
sen értik meg ezt a képes beszédet.
Pedig eredetileg szinte minden kis
részlet mondani akart valamit.
Jajczay Jánosnak, az egyházművészet
szakértőjének elemzései kulcsot adnak
a kezünkbe, hogy minél jobban megért-
hessük ezt a feledésbe merült nyel-
vet. Megtudtuk, hogy az istálló épü-
lete miért romos, kiderül, hogy a
rajta ülő szarka az újszülött rövid
életét jelenti, vagy hogy a három ki-
rály az akkor ismert három világrész
is képviseli.

Egyszerűen, érthetően beszél a szerző
ezekről, a ma emberéhez nagyrészt már
távol került, vagy meg sem ismert
szimbólumokról! Így például: "Az em-
berek óriási többsége nem tudott ír-
ni-olvasni, nem jutott magasabb mű-
veltséghez. Ezeket nyilván jobban
megragadta egy érzékletes szimbólum,
mint egy briliáns okfejtés vagy pon-
tos meghatározás. Gondoljunk csak
el, mennyire hiábavaló

egy férfialak alá odairni, hogy
"Szent Péter", ha a hívők zöme anal-
fabéta, és nem tudja elolvasni a fel-
iratot. De ha a férfi egy-két kulcsot
tart a kezében, akkor a templomban
hallott prédikációk alapján mindjárt
mindenki rájön, hogy az ábrázolt csak
Péter lehet, hiszen őneki mondta Jé-
zus: "Neked adom a mennyek országának
kulcsait."

Jajczay János a könyv elején átfogóan
beszél a vallásos szimbólumokról,
majd pedig mind a 45 tábla mellett a
festő és a kép legfontosabb értékeit
ismerteti. Így segít bennünket abban,
hogy a képek szemlélése közben szín-
tézisbe hozhassuk a vallásos ideoló-
giát, a művészetet és a hétköznapi
életet ünneppé varázsoló, örök emberi
értékeket hordozó hagyományainkat.

KISCSOPORTOK FOGLALKOZÁSA

ZENEBARÁT KÖR
dec. 3. 17.30
- FRANK ZAPPA: Zoot Allures
Van Der Graaf Generator: The Pla-
gue Lighthouse Keepers
Uriah Heep: Salisbury
- A jövő évi foglalkozások témáinak
kialakítása

SCI-FI KLUB
dec. 18. 17.00

BALASSI BÁLINT ASZTALTÁRSASÁG
dec. 7. 16.00

NYITVATARTÁS

KÖLCSÖNZŐ, OLVASÓTEREM
AUDIO-VIZUÁLIS RÉSZLEG

Hétfőtől péntekig 10-19
Szombat 9-17

GYERMEKKÖNYVTÁR
Hétfőtől-péntekig 10-18
Szombat 9-17

TELEFONSZÁMAINK
KÖZPONT 16-777

MELLÉKÁLLOMÁSOK
Általános tájékoztatás 33
Kölcsönzési nyilvántartás 28
Szaktájékoztatás 25
Gyermekkönyvtár 32
Városi módszertan 20

BALASSI BÁLINT
NÓGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁR

HÍRMONDÓ

Kiadja a Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár
Felelős kiadó: Szabó Ernőné mb. ig.

Megjelenik: havonta
HU ISSN 0865-5286

Szerkesztőbizottság /1990 áprilisától/: Balogh Zsuzsanna, Kojnok Nándor, Medve Ilona,
Croszné Katona Anna, Várkonyi Istvánné